T.C. KÜLTÜR VE TURİZM
BAKANLIĞI
KÜTÜPHANELER VE YAYIMLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

ANTALYA'NIN ARKEOLOJİK MİRASI

Antalya Müzesi 100 yaşında

I. CİLT

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI

© KÜTÜPHANELER VE YAYIMLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
3733

KÜLTÜR ESERLERİ DİZİSİ
656

ISBN: 978-975-17-5342-7 (Takım)
978-975-17-5343-4 (1.cilt)

Antalya Müzesi 100 Yaşında
Antalya'nın Arkeolojik Mirası

Genel ağ: www.ktb.gov.tr
e-posta: yaphaz@ktb.gov.tr

Editörler
Mustafa Demirel
Murat Arslan
Süleyman Atalay
Uğurcan Orhan

Yayım Sekreterliği
Ayşe Korkut

Redaksiyon
Ahmet Çelik
F. Nur Konukman

Yapım
Ajans Düş Pınarı
Birlik Mah. 465. Cad. No: 1/5 Çankaya/Ankara
Grafik Tasarım: Pınar Coşgun
bilgi@duspinari.com
www.duspinari.com

Baskı
Özel Ofset
Matbaacılar Sitesi, 1514. Sok. No: 6
Yenimahalle / Ankara
ozel@ozelofset.com.tr
Sertifika No: 40365

Baskı Yeri ve Tarihi: Ankara, 2022

Baskı Adedi: 1.000

BİLİM KURULU

Tarih öncesi Arkeolojisi
Prof. Dr. Burçin ERDOĞU
Prof. Dr. N. Gülsün UMURTAK
Prof. Dr. Harun TAŞKIRAN
Prof. Dr. Metin KARTAL

Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi
Prof. Dr. Özlem ÇEVİK GÜÇYILMAZ

Klasik Arkeoloji
Prof. Dr. Burhan VARKIVANÇ
Prof. Dr. Gül IŞIN
Prof. Dr. Havva İŞKAN IŞIK
Prof. Dr. Taner KORKUT
Prof. Dr. Veli KÖSE
Prof. Dr. H. Sabri ALANYALI
Prof. Dr. Sedef ÇOKAY KEPÇE

Sanat Tarihi
Prof. Dr. Osman ERAVŞAR
Prof. Dr. Sema DOĞAN
Prof. Dr. B. Yelda UÇKAN
Doç. Dr. V. Macit TEKİNALP

Numizmatik
Prof. Dr. Oğuz TEKİN

Müzecilik
Prof. Dr. Nevzat ÇEVİK

Sualtı Arkeolojisi
Prof. Dr. Erdoğan ARSLAN
Doç. Dr. Hakan ÖNİZ

Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri
Prof. Dr. Fatih ONUR
Doç. Dr. Nuray Gökalp ÖZDİL
Doç. Dr. Nihal Tüner ÖNEN

Eskiçağ Tarihi
Prof. Dr. Vedat ÇELGİN

Antropoloji
Prof. Dr. Ayla Sevim EROL

Eser Koruma ve Onarım
Prof. Dr. Bekir ESKİCİ
Prof. Dr. Yaşar Selçuk ŞENER
Doç. Dr. Ünal Demirer

069.50956411,939.2670956411

Antalya Müzesi 100 Yaşında: Antalya'nın Arkeolojik Mirası/ editörler: Mustafa Demirel, Murat Aslan, Süleyman Atalay, Uğurcan Orhan-- 1.-basım--Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2022 Özel Ofset

cilt "1." (736 sayfa) : renkli fotoğraf, renkli resim, grafik, harita, şekil ,tablo ;. 28 cm -- (Kültür ve Turizm Bakanlığı ; 3733. Kültür Eserleri dizisi ; 656)

9789751753427 takım - 9789751753434 1.cilt

Kaynakça bölüm sonlarındadır.

1.Antalya Müzesi, 2.Arkeolojik Çalışmalar Antalya (Türkiye)

I. Demirel, Mustafa, editör, II. Aslan, Murat, editör, III. Atalay, Süleyman, editör, IV. Orhan, Uğurcan, editör





Ön Söz

Antalya ve çevresi, Anadolu'nun Doğu Akdeniz'e açılan önemli liman kentleri ve bu limanları besleyen verimli hinterlandıyla bilinen en erken dönemden itibaren başlı başına bir iskân alanıdır. Antikçağ deniz rotaları üzerinde yer alan bu yerleşimler kültürel birikimlerinin yanı sıra tarih boyunca ticaret ve turizm merkezleri olarak da ön plana çıkmıştır.

Antikiteden günümüze değin tacirlerin, turistlerin, yolcuların ve seyyahların değişik amaç ve hedefler doğrultusunda ziyaret ettikleri Antalya, Lykia, Pamphylia ve Pisidia'nın yanı sıra Kilikia bölgelerinin de en önemli kentlerini hinterlandında barındırmaktadır.

Bu dört bölgenin birleştiği, kesiştiği ve kaynaştığı coğrafyada birbirinden ayrı dil, din ve kültüre sahip halklar zaman içinde kendilerine has kültürleri ve yönetim organizasyonlarıyla otonom kent devletleri ve birlikler oluşturmuşlardır. Antalya Müzesi, birlik içinde çeşitliliğin kendine has zengin kültür kalıntılarını bünyesinde barındıran müze olmanın şansını ve haklı gururunu yaşamaktadır.

Prehistorik çağlardan başlayarak bölgenin kronolojik gelişimini Osmanlı Dönemi'ne kadar kesintisiz olarak gözler önüne seren Antalya Müzesi, dünya çapında heykel koleksiyonuna sahip olmasının yanı sıra Elmalı sikkeleri ve Korydalla (Sion) eserleriyle de benzersizdir.

Taşınır ve taşınmaz kültürel miras eserlerini, özel teşhir ve sergi salonlarıyla, açık hava galerileri ve bahçelerden oluşan 30.000 m2'lik alanda sergileyen Antalya Müzesi 'bölgenin en fazla ziyaretçi alan müzesi' olma özelliğini taşımaktadır. 1988 yılında "Avrupa Konseyi Yılın Müzesi Özel Ödülüne" layık görülen müze 2012, 2014 ve 2015 yıllarında ise mükemmellik sertifikalarıyla onurlandırılarak dünyanın sayılı müzeleri arasında yerini almıştır.

Antalya Müzesi, günümüzün modern müzecilik anlayışı içinde geliştirdiği belgeleme, koruma ve sergileme sistemlerini uygulamaktadır. Ayrıca evrensel bakış açısıyla çocuklar ve yetişkinler için organize edilen sergiler, tiyatro gösterileriyle toplumun bilinçlendirilmesine katkıda bulunmaktadır.

Diğer yandan düzenlenen konferanslar, atölyeler ve bilimsel yayımlarla bölgenin zengin kültürel değerleri, öğrenciler ve akademisyenler kadar yerli yabancı ziyaretçilerin ilgisine ve bilgisine sunulmaktadır.

Antalya Müzesinin kuruluşunun 100. yılı vesilesiyle, sahip olduğu koleksiyondan ve görev alanı içindeki kazı ve yüzey araştırmaları sonuçlarından yola çıkılarak; Paleolithik Çağ'dan, Osmanlı Dönemi'ne kadar bölgenin kültürel ve tarihsel serüveninin 'kronolojik bir perspektif' içinde sunulduğu bu eser, Doğu Akdeniz kültürlerinin arkeolojisine ve Antalya'nın müzecilik tarihinin gelişimine de ışık tutmaktadır.

Konusunun uzmanı akademisyenler ve müzeciler tarafından hazırlanan bu eserin önemli bir kaynak haline geleceğine inanıyor, yayımlanmasında katkıda bulunanları ve tüm emeği geçenleri kutluyorum.

Mehmet Nuri ERSOY
Türkiye Cumhuriyeti
Kültür ve Turizm Bakanı



Sunuş

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğünün amacı, ülkemizin taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarının arkeolojik yüzey araştırmaları ve kazılar vasıtasıyla açığa çıkarılmasını, belgelenmesini, korunmasını, akademik yayımlarla bilim dünyasına tanıtılmasını ve sergilenmesini sağlamaktır. Bunu yaparken her türlü imkan ve araçtan faydalanıp eserlerin olası tahribini ve kaçırılmasını önleyici tedbirler alarak koruma kültürünün gelişmesine katkıda bulunmaktır. Bu amaç doğrultusunda Genel Müdürlüğümüz rölöve ve anıtlar müdürlükleri, restorasyon ve konservasyon laboratuvarlarının yanı sıra gerekli görülen yerlerde 200'den fazla müze ve 150'ye yakın ören yerinin kurulmasına rehberlik edip destekleyerek ülkemizin kültür ve turizm faaliyetlerinin yürütülmesinde ve gelişiminde başat rol oynamaktadır.

Bakanlığımıza bağlı müzeler içinde kurumsal bellekleri ve sahip olduğu zengin arkeolojik materyal kültür kalıntılarıyla Doğu Akdeniz'in en önemli müzelerinden biri olan Antalya Müzesi kültürel miras bilincinin ülkemize mal edilmesinde, koruma ve sergileme kültürünün oluşturulmasında oynadığı rol ile ön plana çıkmaktadır. Birinci Dünya Savaşı'nın hemen akabinde 28 Mart 1919 tarihinde, Antalya'yı işgal ederek eski eserleri toplamaya başlayan İtalyanlara karşı kentte bir tepki oluşur. Bu sırada Antalya Lisesi'nde öğretmenlik yapmasının yanı sıra Antalya'nın kültür tarihsel mirasına sahip çıkma yönündeki gayretleriyle tanınan Süleyman Fikri Erten Bey Antalya Mutasarrıflığı tarafından 15 Ekim 1919 tarihinde fahrî âsâr-ı atîka memuru (Fahri Eski Eser Memuru) tayin edilir. Kentin merkezinde yer alan arkeolojik eserleri, Tekeli Mehmet Paşa Camii karşısında yer alan metruk küçük bir mescitte toplamaya başlayan Fikri Erten tarafından Antalya Müzesi'nin ilk temelleri atılır. 1922 yılına gelindiğinde eserler, Panaya Kilisesi'ne (Alaaddin Camii'ne) taşınarak gerçek anlamda Antalya ilk müze binasına kavuşur. 1937 yılında müze, ikinci binası olan Yivli Minare Camii'ne nakledilerek 1972 yılına kadar burada hizmet verir. Yerleşimi, teşhir ve düzenlemeleri tamamlandıktan sonra 25 Kasım 1972'de günümüz müze binası hizmete açılmış olup halen (50 yıldır) bu binada hizmet vermektedir. Akdeniz Bölgesi'nin kültür tarihsel gelişiminde ve Türk Müzeciliği adına köklü bir geçmişe ve geleneğe sahip Antalya Müzesi Bakanlığımızın izin ve destekleriyle Antalya kent merkezinde Atatürk Evi ve Müzesi, Etnografya ve Mevlevihane müzeleriyle çevre ilçelerdeki Side, Alanya, Demre ve Elmalı gibi müzelerin kurulmasına rehberlik ve öncülük etmiştir.

Antalya Müzesi, tüm bölge kültürlerini bünyesinde barındıran tam donanımlı merkez müze sıfatıyla sergileme, belgeleme ve koruma faaliyetlerinin yanı sıra toplumu bilinçlendirmek ve toplumsal fayda sağlamak amacıyla rehber kitaplar, müze katalogları ve takvimler yayımlayıp, konferanslar ve çalıştaylar organize ederek güzel sanatları teşvik etmek amacıyla ise resim, fotoğraf, heykel, seramik, mozaik, takı gibi sergiler düzenlemekte, çocukları eğitmek ve onlara kültürel miras bilinci aşılamak amacıyla tarihsel piyesler, oyunlar ve tiyatro gösterileri sahneleyip, rehberli müze gezileri tertiplemektedir.

Antalya Müzesi'nin kuruluşunun 100. yılını adına yakışır bir şekilde kutlamak amacıyla Darphane tarafından Antalya Müzesi 100. Yıl Anı Parası bastırılmış, (Posta ve Telgraf Teşkilatı Anonim Şirketi -PTT A.Ş.- tarafından Antalya Müzesi 100. Yıl Anı Pulu tasarım çalışmaları yürütülmektedir), Döşemealtı İlçesi'nde müze personeli tarafından fidanlar dikilerek Hatıra Ormanı

oluşturulmuş, diğerlerinin yanı sıra Antalya Müzesi'nin kurucu müdürü merhum Süleyman Fikri ERTEN bey tarafından çekilen siyah-beyaz fotoğraflardan oluşan bir sergi açılmış, ayrıca 100. Yıl Konferansları, Çocuk Etkinlikleri, Hatıra Fotoğraf Panosu, 100. Yıl Logosu, Afiş ve Billboard Tanıtımları, Çocuk ve Yetişkinler İçin Hediye Kitleri, Örenyeri Görevlileri İçin 100. Yıl Hatıra ve Tanıtım Yelekleri gibi etkinlikler düzenlenmiş ve düzenlenmektedir.

Antalya Müzesi'nin 100. yılı onuruna hazırlanan 81 adet makaleden oluşan bu kitap esas itibarıyla üç ana kategori altında sınıflandırılabilir. Bunlardan ilki Antalya Müzesi'nin kuruluş sürecinden başlayarak Antalya müzeciliğinin ve müzelerinin çağdaş müzecilik serüvenine ışık tutan çalışmalardır. İkinci olarak Antalya Müzesinin sahip olduğu zengin koleksiyonunu, müzeyi gezen ziyaretçilerin merak ettikleri eserlerin bilimsel ardalanını kaleme alan konunun uzmanı akademisyenler ve müzeciler tarafından hazırlanan tematik ve eser bazlı incelemelerdir. Sonuncu olarak da Antalya ilinde yerli ve yabancı akademisyenler tarafından Bakanlık izniyle gerçekleştirilen 19, Antalya Müzesi başkanlığındaki 4 kazı ile halen yürütülmekte olan 5 adet yüzey araştırması arasından seçilerek kronolojik silsile içerisinde düzenlenmiş düzinelerce araştırmanın güncel sonuçlarını içeren bilimsel makalelerden oluşmaktadır. Kaleme aldıkları bilimsel çalışmalarıyla Antalya Müzesi'nin yüzyılını aydınlatan akademisyenler ve müze uzmanları başta olmak üzere bu monografinin yayımlanmasında katkıda bunulanlara ve tüm emeği geçenlere teşekkürü bir borç bilirim.

Yararlı olması vesilesiyle.

Editörler



İçindekiler

23 | **MÜZECİLİK VE ANTALYA MÜZESİNİN KURULUŞU**

24 | **İTALYAN İŞGALİ KOŞULLARINDA ANTALYA MÜZESİNİN KURULUŞU**
Serap SARIHAN

46 | **ANTALYA MÜZESİNİN KURUCUSU SÜLEYMAN FİKRİ ERTEN**
Evren DAYAR

62 | **LİKYA UYGARLIKLARI MÜZESİ**
Mehmet ŞENGÜL

81 | **DOKUMAPARK ANADOLU OYUNCAK MÜZESİ DENEYİMİNDE MÜZECİLİK ÜZERİNE**
Nevzat ÇEVİK

103 | **KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASINDA MÜZEDE EĞİTİMİN ÖNEMİ: ANTALYA MÜZESİNDE MÜZE EĞİTİMİ**
Ali Akın AKYOL ve Aysel KÖKSAL AKYOL

117 | **ANTALYA MÜZESİ ESERLERİ VE MİMARİ-PLASTİK ARAŞTIRMALARI**

118 | **JALE İNAN VE PAMPHYLİA HEYKELTIRAŞLIĞI**
Hüseyin Sabri ALANYALI

147 | **PERGELİ DANSÖZ YONTUSU VE REPLİKLERİ SORUNU**
Ramazan ÖZGAN ve Ahmet ÇELİK

182 | **PERGE'DEN AKLEPİOS GİUSTİNİ TİPİNDE BİR HEYKELCİK**
Süleyman ATALAY

192 | **PERGE F2-F4 ÇEŞME YAPILARI HEYKEL PROGRAMLARI VE YENİ ÖNERİLER**
Buket AKÇAY GÜVEN

210 | **ANTALYA MÜZESİNDE GENÇ BİR BİLGİN HEYKELİ**
Mehmet ÖZHANLI

215 **ANTALYA MÜZESİNDEKİ İMPARATOR TRAİANUS PORTRE HEYKELİ'NİN DÖNEMİ VE ÜRETİM YERİ HAKKINDA ÖNERİLER**

Yaşar ARLI

223 **İKİ MÜZE ARASINDA KALMIŞ ESERLER: KSANTHOS KABARTMALARI**

Hava KESKİN

237 **ANTALYA MÜZESİNDEKİ ARTEMİS PERGAİA KABARTMASI'NIN KARŞILAŞTIRMALI DEĞERLENDİRMESİ**

Aylin KILINÇ

247 **ANTALYA MÜZESİNDEN BİR GRUP BRONZ HERMES (MERKÜR) FİGÜRİNİ**

Ahmet ÇELİK Melih KILINÇ ve Benay ÖZCAN ÖZLÜ

265 **ANTALYA MÜZESİNE SATINALMA VEYA ZORALIM YOLUYLA GELEN TIP ALETLERİ**

Ünal DEMİRER

280 **ANTALYA MÜZESİNDEN BİR GRUP GEMME**

Çilem UYGUN

302 **ANTALYA MÜZESİNDEN BİR KONSOL BLOĞU**

Burhan VARKIVANÇ

312 **ANTALYA ARKEOLOJİ MÜZESİNDEN BİR GRUP SAGALASSOS KIRMIZI ASTARLI SERAMİĞİ**

Mustafa BİLGİN ve Mehmet Ali SAÇI

340 **ANTALYA MÜZESİNDE SERGİLENEN GABRİEL KABARTMASI'NIN AYNASINDA VARLIĞIN YANSIMASI**

M. Baki DEMİRTAŞ ve F. Nur KONUKMAN

351 **ANTALYA MÜZESİ KOLEKSİYONU'NDA BULUNAN AHŞAP HİLYE ÖRNEKLERİ**

Süreyya EROĞLU BİLGİN ve A. Alev DİRER AKHAN

369 **ANTALYA MÜZESİNDE SERGİLENEN BAHADIR KALAYCI'YA AİT ANADOLU SELÇUKLU SİKKELERİ KOLEKSİYON KATALOĞU**

Bahadır KALAYCI ve Meryem DEĞER

395 **ANTALYA MÜZESİNDE BULUNAN BİR RUS DEFİNESİ VE OSMANLI DEVLETİ'NDE YABANCI PARA KULLANIMI**

Çaylan ULUTAŞOF

405 **ANTALYA ARKEOLOJİ MÜZESİNDEKİ BİR GRUP CAM SİKKE AĞIRLIĞI**

Ayşe TAŞKESEN SARISEL

412 **ANTALYA MÜZESİNİN ESKİ ANADOLU DİLLERİ'NE KATKISI PAMPHYLİA DİYALEKT YAZITLARI**

Recai TEKOĞLU

421 **ANTALYA MÜZESİ KATILIMLI VE ÜNİVERSİTE KAZI VE YÜZEY ARAŞTIRMALARI SONUÇLARI**

422 **ELMALI-BAYINDIR TÜMÜLÜSLERİ: ARKEOLOJİK KAZILAR VE BULUNTULAR**

Azize YENER

472 **BAYINDIR D TÜMÜLÜSÜ: AT VE ARABA KOŞUM MALZEMELERİ**

Sevgi H. TEMİZ

484 **KAZI SONUÇLARI'NA GÖRE LYRBOTON KOME'YE TOPLU BİR BAKIŞ**

Nevzat ÇEVİK Mustafa DEMİREL Nuray MALKOÇ Ayşe AKMAN

524 **PERGE ANTİK KENTİ 2012-2019 YILLARI KAZILARI**

Onur KARA ve Mustafa DEMİREL

545 **BÖLGE ARKEOLOJİSİNDE BİR GELENEK: İSTANBUL ÜNİVERSİTESİNİN ANTALYA BÖLGESİ ARKEOLOJİ ARAŞTIRMALARINA KATKISI**

İpek DAĞLI

558 **PERGE'DE KENT KİMLİĞİNİN OLUŞMASINDA ROL OYNAYAN KADINLAR**

Sedef ÇOKAY KEPÇE

567 **PHASELİS MERKEZİ LİMAN DEPO VE DÜKKAN YAPILARINA DAİR BİR ÖN DEĞERLENDİRME**

Tolga KARAHAN

577 **OLYMPOS: LYKİA BÖLGESİ'NDE BİR LİMAN KENTİ**

B. Yelda OLCAY UÇKAN

589 **ARYKANDA AKROPOLİSİ**

V. Macit TEKİNALP ve Hacer SANCAKTAR

608 **2009-2020 MYRA KAZILARI'NA TOPLU BİR BAKIŞ**

Süleyman BULUT ve Nevzat Çevik

629 **ASPENDOS'TAN BİR KAMA (PUGİO)**

Veli KÖSE

638 **MADDİ KÜLTÜR ÇERÇEVESİNDE POLİS VE HİNTERLAND: BONDA TEPESİ SERAMİKLERİ**

Banu YENER MARKSTEINER

661 **RHODİAPOLİS TİYATROSU'NDAN ELE GEÇEN BENZERSİZ İKİ SELLA CURULİS**

Banu ÖZDİLEK

680 **ARYKANDA KEMİK VE FİLDİŞİ BULUNTULARI ÜZERİNE GENEL BİR DEĞERLENDİRME**

Ayça GERÇEK

701 **OLYMPOS ANTİK KENTİNDEN STAUROGRAM MOTİFLİ TAŞ ESERLER**

Gökçen Kurtuluş ÖZTAŞKIN

712 **OLYMPOS KENTİ PİSKOPOSLUK SARAYI'NDA TESPİT EDİLEN SU ÇARKI SERAMİKLERİ**

Muradiye BURSALI

721 **SİLLYON SU KEMERİ**

Murat TAŞKIRAN

Arykanda Akropolisi

V. Macit TEKİNALP* ve Hacer SANCAKTAR**

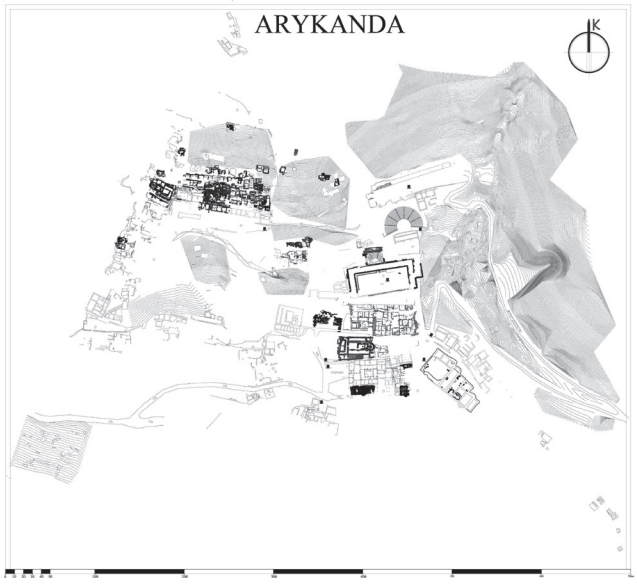


Fig. 1. Arykanda Kent Planı

Lykia Bölgesi'nin doğusunda yer alan Arykanda Kenti, Phoinikos Limanı'nı iç kesimlerdeki Kabalia düzlüğüne ve Pisidia Bölgesi'ne bağlayan önemli bir yol güzergâhı üzerindedir. Kent, Elmalı ve Finike arasındaki karayolu üzerinde bulunan Arif Köyü'nün kuzey doğusunda yer almaktadır. Arif Köyü yakınındaki harabenin Arykanda'ya ait olduğunu ilk söyleyen kişi Charles Fellows'tur. Lykia Bölgesi'ne yaptığı ikinci seyahatte 1838 yılı mayıs ayının ilk haftası sonunda Limyra'dan Arif'e doğru yola çıkan Fellows, önce vadi boyunca akan ırmağın Arykandos (Aykırıçay veya Başgöz) olduğunu tespit etmiş, daha sonra Arykanda'nın denizden 35 mil uzaklıkta, kendi ifadesiyle "20 asırdır bilinmeyen bir şehri" bulmanın sevincine erişmiştir. Fellows'un keşfinden sonra 1971 yılında Prof. Dr. Cevdet Bayburtluoğlu başkanlığında başlatılan bilimsel kazılar halen kesintisiz olarak devam ettirilmektedir.

* Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Ankara. macit.tekinalp@gmail.com

** Doç. Dr., Yozgat Bozok Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Yozgat. hacer.sancaktar@bozok.edu.tr

"Yüksek kayalığın yanındaki" Arykanda'nın ilk yerleşim yerinin, kuzeybatısında en yüksek noktasındaki yaklaşık 827 m ile 900 m kotları arasındaki Akropolis'te olduğunu arkeolojik buluntu ve mimari kalıntılar göstermektedir (Fig. 1-2).

Kentin Akropolis'inin kuzeyi ve batısı dik kayalık, doğusu da surla çevrilidir. Eğimli bir arazi üzerine kurulan kentte yapılaşma, arazi yapısına uygun oluşturulan teraslar üzerine inşa edilmiştir. Kent genelinde olduğu gibi Akropolis'te de eğimli araziden dolayı sokaklar, merdivenli olarak düzenlenmiştir. Akropolis'te kuzey-güney doğrultulu, doğuda, ortada ve batıda olmak üzere üç sokak yer alır ve bu sokakları doğu-batı doğrultusunda kesen ara sokaklar yer yer takip edilebilmektedir. Birinci sokak; Ticaret Agorası'nın hemen doğusundan ve Akropolis'in doğusundaki sur duvarının hemen batısından kuzeye doğru, ikinci sokak; agoranın dokuzuncu ve onuncu dükkânları arasından başlayarak Helios Tapınağı ve Prytaneion yapıları arasından kuzeye doğru zikzaklar oluşturarak ve üçüncü sokak da büyük sarnıcın batısından başlayarak Bouleuterion ve Sebasteion arasından kuzeye doğru kıvrılarak devam etmektedir[1]. Teraslar üzerine kurulu olan yapılaşmada sağlamlık ve terasları geniş tutmak amacıyla anakaya kullanılmıştır. Yapıların kuzey ve kısmen doğu-batı duvarları anakayanın tıraşlanmasıyla oluşturulmuştur. Akropolis'in merkezinde güneyde Ticaret Agorası yer almaktadır. Ticaret Agorası'nın batısında büyük sarnıç, kuzeyinde birinci-üçüncü teraslar arasındaki alanda doğudan batıya doğru Helios Tapınağı, Prytaneion, Bouleuterion ve Sebasteion yapıları bulunmaktadır.

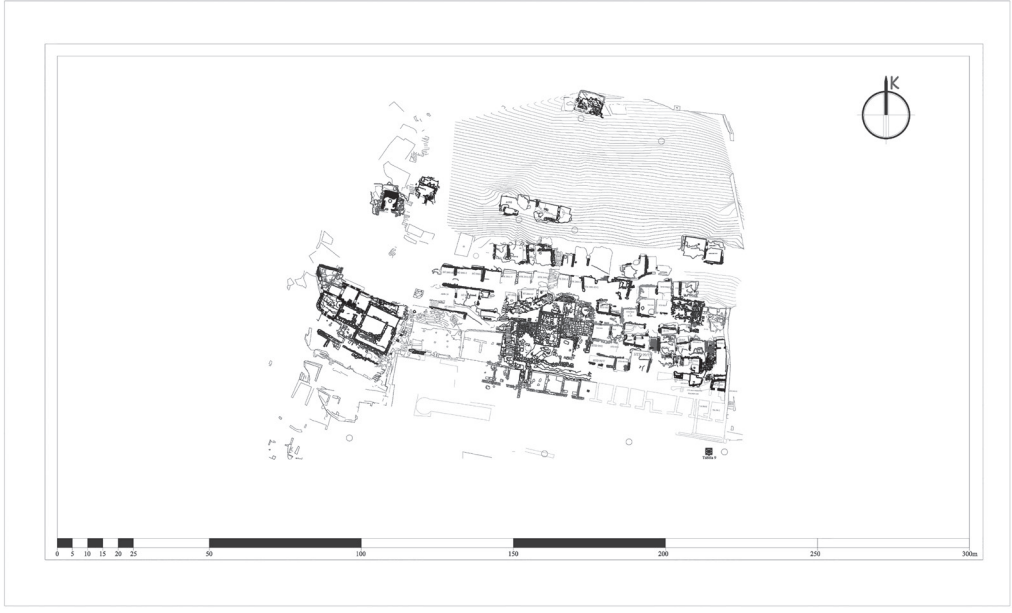


Fig. 2.
Akropolis Planı

Kentin Akropolis'inde 1979 yılında başlatılan ve son olarak 2003 yılında olmak üzere belirli aralıklarla kazılar yürütülmüştür. Güneyden kuzeye doğru ilk üç terasta kamu yapılarının yer aldığı Akropolis'te en üstte yaklaşık 900 m kottaki dik kayalığa kadar konutlar devam etmektedir (Fig. 2-3).

Kamu yapılarının ve alt teraslardaki konutların kazı çalışmaları yapılmıştır. Dördüncü terastan itibaren kuzeye doğru devam eden teraslarda bazı yapılar yüzeyde izlenebilmelerine rağmen çoğunluğunun kazısı yapılmamıştır. Geçmiş yıllarda Ticaret Agorası ve üst teraslarda yapılan kazı çalışmalarında Hellenistik ve Roma dönemlerine ait önemli kamu yapılarının yer aldığı ve nitelikli eserlerin ele geçtiği bu alanda, sivil mimari örneklerini ve kentin yerleşim tarihini daha iyi anlayabilmek için kazılar 2018 yılında tekrar başlatılmıştır[2].

Ticaret Agorası

Agora yalnızca kamusal bir yer değil, aynı zamanda kentin merkezi ve atan kalbiydi. Agora, yurttaşlar için sürekli bir toplantı yeriydi ve toplumsal yaşam, iş ve siyaset için de gündelik bir sahne oluştururdu. Kentin bütünü gibi agora da basit biçimde ortaya çıkmıştı. Tek gereken oldukça düz ve açık bir alandı. İlk dönemlerde kentte Akropolis'in egemen olması doğallıkla agoranın konumunu etkiledi. Ancak önem sırası daha sonra tersine dönerek Akropolis artık kentin bir eki, agora ise kentin tüm yapısını oluşturan ve öğeleri bir arada tutan bir merkez niteliği kazanmıştır[3]. Agoralara genellikle stoalar ve tapınaklar egemendir.



Fig. 3. Akropolis'in Hava Fotoğrafı

Arykanda kentindeki Ticaret Agorası, Akropolis'in en güney hattını oluşturmaktadır (Fig. 2-3). Agorayı hemen kuzeyinde bir üst terasta doğudan batıya doğru konutlar, Helios Tapınağı, Bouleuterion ve güneybatı ucunda Büyük Sarnıç sınırlandırmaktadır. Ticaret Agorası kazısına 1979 yılında başlanmış ve 1988-1989 ve 1998 yıllarında devam ettirilen çalışmalarla tamamen açığa çıkarılmıştır[4]. Agoranın güneyini ve doğusunu oldukça iyi korunmuş rektagonal teknikteki bosajlı teras duvarları sınırlandırmaktadır. Agora, bir üst terastaki Bouleuterion ve Helios Tapınağı gibi yapılar ve arazi yapısı da dikkate alınarak planlanmıştır. Dikdörtgen bir plana sahip olan 26 x 89 m ölçülerine sahip agora, biri daha geniş, diğeri dar iki alanın birleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Agoranın kuzeyine anakayanın tıraşlanmasıyla yapılan on iki dükkân inşa edilmiştir. Bu dükkânlardan dokuzu Helios Tapınağı'na ulaşım sağlayan merdivenli yolun doğusunda ve üçü ise batısındadır (Fig. 4). Doğudan birinci ve ikinci dükkân karşısına denk gelen agora meydanının tabanında kireç taşı döşeme plakalardan bir kısmı günümüze dek koruna gelmiştir.

Ticaret Agorası'nda doğudan batıya doğru yer alan on iki dükkânın hemen güneyinde, Agora'dan iki basamakla çıkılan 3,0 m genişliğinde bir stoa yer almaktadır. Stoa, agora zemininden daha yüksek ve uzunlamasına bir avlu gibi algılanmaktadır. Stoanın zemini anakayanın tıraşlanıp düzgün yüzey haline getirilmesiyle sağlanmıştır. Stoa basamakları ile agoranın güneyini sınırlayan teras duvarı arası mesafe 14,35 m'dir. Stoa basamak yüksekliği 0,35 m ve genişliği 0,44 m'dir. Dükkânların kuzeyini sınırlayan anakaya duvardaki kiriş yuvalarından

çok azı korunmuştur. Bu kiriş yuvaları, stoa ve dükkânların birbirleriyle bağlantılı bir ahşap üst örtüsüne sahip olduğunu göstermektedir. Ticaret Agorası'nın kuzeyinde yer alan dükkânlarda iki evreye ait izler mevcuttur. Bu izler doğudan ikinci, beşinci, dokuzuncu, onuncu ve on birinci dükkânlarda görülmektedir. Dükkânlar ikinci evrede kuzeyden güneye doğru 0,42- 0,48 m mesafede genişletilmiştir. Dükkânların birinci evresine ait duvar temellerinde büyük bloklar, ikinci evresindeki duvarlarda ise kaba yonu taş duvar örgüsü kullanılmıştır. Doğudan beşinci dükkânın birinci ve ikinci evresine ait eşik taşı da günümüze kadar koruna gelmiş durumdadır. Beşinci dükkânın birinci evresine ait eşik taşından ve altıncı dükkânın ikinci evreye ait eşik taşından çift kanatlı bir kapıya sahip oldukları anlaşılmaktadır[5]. Helios Tapınağı'na çıkan merdivene göre doğudaki dokuz dükkân doğudan batıya, batıdaki üç dükkân ise batıdan doğuya doğru devam eden güney duvarı önünde bir atık su kanalı mevcuttur. Dükkânların atık suları Helios Tapınağına çıkan merdivenli yolun altındaki daha geniş bir kanala bağlanmıştır. Atık su buradan güneye doğru bir kanalla Ticaret Agorası'nın teras duvarı dışına aktarılmıştır.

İki evresi saptanabilen dükkânların kullanım sürecini doğudaki iki dükkân arasında yer alan kuzey-güney doğrultulu su kanalı büyük ölçüde yansıtmaktadır. Bu kanalda define olarak tanımlanan çok sayıda sikke ele geçmiştir. Bu sikkeler MÖ II. yüzyıl ve MS IV. yüzyıl başları arasına tarihlendirilmektedir. Sikkelerin verdiği bu tarih aralığı aynı zamanda Arykanda Akropolis'inin kullanım sürecini de belgelemektedir.

Antikçağda tapınım yerleri sadece tapınaklarla sınırlı değildir ve dinsel uygulamalar önemli resmi binalarda da yapılıyordu. Kentin pazar yeri olan agora da ticari, resmi, adli ve dini fonksiyonlara sahiptir[6]. Antikçağda kentlerin kültleri çoğalarak gelişirken agoralarda sunaklardan ve tapınaklardan geniş ölçüde payını almıştır. Agoralar kimi zaman içerdiği kültlerin sayısı ve çeşitliliği konusunda Akropolis ile yarışabilecek konuma ulaşmıştır[7]. Agoralarda tapım gören tanrıların başında, kazanç elde etmek isteyen tüccarların ve agoraların koruyucu tanrısı olarak Hermes gelmektedir. Arykanda Akropolis'indeki Ticaret Agorası dükkânlarında da iki adet bronz elinde para kesesi tutan Hermes Thot figürini ve Hermes heykeline ait para kesesi tutan el bulunmuştur (Fig. 5).



Fig. 5. Hermes heykeline ait mermer para kesesi tutan el ve bronz Hermes Thot figürinleri.

Agorada ele geçen söz konusu buluntular, kentte Hermes'in Ticaret Agorası'nda tüccarların ve agoranın koruyucusu olarak tapınım gördüğünü kanıtlar niteliktedir. Ayrıca Geç Hellenistik Dönem ve MS IV. yüzyıl arasına tarihlendirilen çoğunluğu Akropolis'te ele geçen Mısır kültünün varlığına işaret eden buluntular, tüccarlar

ve Ticaret Agorası ile ilişkilendirilebilir. Mısır tanrıları kültü, Ptolemaioslar'ın Lykia Bölgesi'ndeki egemenlikleri sonucunda Arykanda Kenti'ne gelen Mısırlı kereste tüccarları aracılığı ile girmiş olabileceği düşünülebilir.

Helios Tapınağı

Akropolis'te Ticaret Agorası'nın kuzeyindeki bir üst terasta yer alan Helios Tapınağı ve kutsal alanı, 1990 ve 1991 yıllarında yapılan kazılarla ortaya çıkarılmıştır[8]. Güneyden kuzeye doğru artan 40° derecelik dik bir eğime göre konumlandırılan 22,76 x 24,70 m boyutlarındaki kutsal alana, Ticaret Agorası'nın dokuzuncu ve onuncu dükkânları arasında başlayan batı ve kuzey yönüne dönerek devam eden merdivenli sokak ile ulaşılmaktadır (Fig. 4).

Bu sokağın doğusunda, anakayanın kesilmesi ile oluşturulmuş en az dört heykel kaidesinin yerleştirilmesi için yuvalar tespit edilmiştir. Bu sokağın aynı zamanda bir tören yolu olduğu anlaşılmaktadır. Kutsal alana giriş, sokağın doğusundaki propylon ile sağlanmaktadır. Kuzey-güney doğrultulu ve batısından giriş sağlanan kutsal alanın kuzeyi anakaya, batısı, güneyi ve doğusu kireçtaşı ve çoğunlukla rektagonal, yer yer de trapezoidal blokların anakaya zemine oturtulması ile oluşturulan temenos duvarıyla sınırlandırılmıştır[9].



Fig. 4. Helios Tapınağı Kutsal Alan Planı, Orthografik Fotoğraf

İki teras üzerine konumlandırılan Helios Tapınağı temenos'unda dönemsel değişim gösteren dört evreli bir yapılaşma dikkati çekmektedir. Kesin tarihlendirilemeyen ilk evresini tapınak alanının alt ve üst terasında bulunan kaya işçilikleri oluşturmaktadır. Tapınak bu kaya nişlerinin kutsallığını bozmayacak şekilde, kutsal alanın tam merkezine değil batıya doğru kaydırılarak konumlandırılmıştır. Anakayanın zemin olarak kullanılmasıyla sağlam bir alt yapı oluşturularak inşa edilen 6,40 x 9,40 m ölçülerindeki Helios Tapınağı, iki basamaklı, eustylos düzeninde, templum in antis planında ve Dor düzeninde bir cepheye sahiptir. Kutsal alanda ele geçen mimari elemanlar ve seramikler de tapınağın MÖ IV. yüzyıl sonunda veya III. yüzyıl başında inşa edildiğini ve MS 141 depremine kadar da ayakta olduğunu gösterir. MS 141 yılında meydana gelen depremde onarılamayacak

derecede hasar görmüş olduğu tahmin edilen tapınağın malzemesi, kutsal alana yeni bir yapı inşa edilmesine imkân vermiştir. MS II. yüzyıl sonu gibi inşa edildiği düşünülen bu yapı Tonozlu Mezar'dır. Tapınağın bloklarıyla inşa edilen Tonozlu Mezar'ın da ikinci kullanım evresinde içine bir işlik yapılmıştır. Mezarı tahrip ederek içine yerleştirilen işlik kentte MS IV. yüzyılda başlayan yeni süreç ile ilişkili olmalıdır. İşlik büyük ihtimalle MS V. yüzyıldaki büyük yangın öncesinde ve belki sonrasında da alandaki hazır malzemeden kireç elde etme amacıyla kullanılmıştır. Kutsal alanda tapınak alanını kesen Geç Antik Çağ duvar kalıntıları mevcuttur. Bu kalıntılar da işlik evresiyle ilişkili olmalıdır.

Arykanda Kenti'ndeki Helios kültü ve kutsal alanı hakkında bilgi edinilen antik çağ yazarı Pindaros'un epigramı oldukça büyük bir öneme sahiptir[10]. Epigramda "embolos" olarak (öne doğru çıkıntı yapan yer) adlandırılan kutsal alan ile tapınağın bulunduğu kutsal alan coğrafi olarak dikkate değer bir benzerlik göstermektedir. Ayrıca tapınağın naosunda ele geçen biri "Ηλίου"[11] yazıtlı diğeri Helios kabartmalı iki adak sunağı Helios kültü ile ilgili oldukça önemli bilgiler sunmaktadır[12] (Fig. 6). Antik kaynak ve adak sunaklarıyla kentte Helios Tapınağı ve kültünün var olduğu bilinmektedir. Tapınak, Küçük Asya'da Rhodos ile ilişkili olan güneş tanrısı Helios'a adanmış az sayıdaki kutsal alanlardan birisi olması nedeniyle önemlidir.



Fig. 6. Helios-Mithras bronz figürini, Helios kabartmalı ve yazıtlı adak sunakları

Bouleuterion

Bouleuterion, Ticaret Agorası'nın batısında yer almaktadır (Fig. 2-3). 1979 yılı kazı sezonunda yapılan çalışmalarla ortaya çıkarılan yapının birinci evresinde cavea ve doğu, batı ve kuzey duvarlarının bir kısmının anakayanın tıraşlanması ile oluşturulduğu anlaşılmıştır. Caveayı oluşturan oturma basamaklarının yükseklikleri 0,20 m ile 0,25 m arasında değişiklik göstermektedir. 2002 yılında yapı içerisinde yapılan sondaj çalışmalarıyla Bouleuterion'un ilk evre planına ilişkin önemli veriler tespit edilmiştir[13]. Parodos olduğu düşünülen alanda tespit edilen oturma sıraları, yapının ikinci kullanım evresine ait giriş merdivenlerine doğru devam etmektedir. Bu nedenle merdivenlerin caveanın uçları olduğu ve ön hol denilen alanın ise parodos ve orkhestra olduğu saptanmıştır. Günümüze kadar korunan mevcut güney cephe duvarının aslında daha önde yer alması gerektiği anlaşılmıştır[14].

Yapının mevcut durumu kavisli oturma sıralarına sahip plan tipinde olmasına rağmen özgün durumunun yarım daire cavea planında olduğu görülmektedir[15]. Kareye yakın bir alanı kaplayan 17,46 x 17,63 m ölçülerindeki yapıya asıl girişler kuzey duvarının doğu ve batı bitim yerlerinde bulunan kapılar aracılığı ile olmalıdır. Yapının ikinci evresinde, olasılıkla MS III. yüzyılda köklü değişiklikler yapılmıştır[16]. Caveanın yarısı orkhestra seviyesine kadar tıraşlanmıştır. Tıraşlanan bu alan, iki sıra sütun ile üç nefli bir salona/ idari bazilikaya dönüştürülmüştür. Bazilikanın çatısını destekleyen sütunlarda kaide olarak Helios Tapınağı'na ait olan Dor sütun başlığı ve Sebasteion yapısının peristyle avlusundaki sütun kaideleri kullanılmıştır. Planı değiştirilen yapı Ticaret Agorası'nın stoası seviyesine göre yaklaşık 1,0 m yüksekliğindeki giriş holü bir duvar-teras ile stoadan ayrılmaktadır. Duvarın- terasın batı ucunda yükseklikleri 0,50 m olan üç basamak ile yapının 2,10 x 8,40 m boyutlarındaki ön holüne geçişi sağlayan bir sahanlığa ulaşılmaktadır[17]. İlk evrede parados, ikinci evrede ön hole dönüştürülen alanın zemini anakaya üzerine çakıl mozaik ile döşenmiştir. Stoa yönünden yapıya girişin sağlandığı bu alanda in situ olarak bronz kapı mili ele geçmiştir[18]. Yapının anakaya duvarlarının kalın bir sıva ile kaplandığı özellikle batı duvarında görülebilmektedir. Yapıda kireç taşından yapılan çok sayıda stroter ve kalypter ele geçmiştir. Bu buluntulara göre yapı, piramidal veya kırma çatılı olmalıdır. Ön holün doğu ucu anakayanın tıraşlanması ile oluşturulan bir niş şeklinde bitmektedir ve nişin tabanındaki yangın tabakasından çok sayıda 0,035 m çapında pişmiş toprak ostrakon ele geçmiştir[19]. Ostrakonlar üç farklı (evet, hayır, çekimser) oy pusulası şeklindedir[20]. Bunların hepsi çap ve form bakımından aynı olmakla beraber üzerlerinde tek ya da çift çukurluk veya hiçbir iz olmayışı ister istemez bunların oy pusulaları seklinde kullanılmış olabileceklerini düşündürmektedir.

Bouleuterion'un inşa tarihinin kesinliğine ilişkin mimarisi ve yapıda ele geçen buluntular yetersiz kalmaktadır. Hemen batısındaki yapıda ele geçen sikkeler MÖ II ve I. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Kentte ele geçen en erken meclis kararı yazıtı ise MÖ II. yüzyıl başlarına tarihlendirilmektedir[21]. Bu yazıt, kentte MÖ II. yüzyıl başlarından itibaren boule ve demosun toplandığı bir yapının varlığını işaret etmektedir. Yapının bir idari bazilika olarak ikinci kullanım evresi MS III. yüzyıldan sonra olmalıdır. Bouleuterion yapıları kentin politik merkezini oluşturmaktadır ve aynı zamanda dinsel bir işleve de sahiptir[22]. Söz konusu bu yapılarda her oturumun başında, sununun yapıldığı bir altar bulunmaktadır. Ayrıca bouleuterionların içinde tanrılara ait kutsal mekânlar da bulunmaktadır. Bu kutsal mekânlarda olasılıkla kenti ve kurumlarını koruyan tanrı ve tanrıçalar tapınım görmektedir[23].

Prytaneion

Akropolis'te Bouleuterion'un hemen doğusundaki yapı Prytaneion olarak değerlendirilmiştir. Yapının kuzeyini anakaya tıraşlanmış duvar, doğusunu merdivenli sokak, batısını Bouleuterion ve güneyini ise Ticaret Agorası'nın dükkânları sınırlandırmaktadır. Prytaneiona hemen doğusundaki kapıdan merdivenli sokak ile ulaşım sağlanmaktadır. Dikdörtgen planlı 10,31 x 12,47 m ölçülerine sahip yapı



Fig. 7. Aphrodite'ye ait mermer heykel, adak sunağı, heykelcik ve yüzük taşı

üç mekândan oluşmaktadır. Prytaneion'u oluşturan mekânların tabanları çakıl mozaik döşeme ile kaplıdır. Prytaneion'da yapılan kazı çalışmalarında Aphrodite heykeli ele geçmiştir. Ayrıca Akropolis'teki konutlarda Aphrodite heykeli, tanrıça kabartmalı adak sunağı, heykelcik ve yüzük taşları[24] da ele geçmiştir (Fig. 7). Tanrıçanın kültüne ilişkin bu buluntular, Aphrodite'nin Prytaneion veya Bouleuterion yapısıyla ilişkili olabileceğini düşündürür.

Sebasteion

Akropolis'in kuzeybatısında bulunan Sebasteion'a, Ticaret Agorası'nın batı ucundan başlayan ve hemen doğusundan kuzeye doğru devam eden merdivenli sokak ile sağlanmaktadır. 1989 yılında kazısı yapılan kutsal alana giriş bu sokağın batısındaki bir kapı ile yapılmaktadır. Kuzey-güney doğrultulusunda 20,00 m ve doğu-batı yönünde 24,00 m'lik bir alanı kaplayan, peristyle avlulu ve templum in antis planlı iki mekândan oluşan yapının giriş cephesi doğuya yönlendirilmiştir (Fig. 8-9).

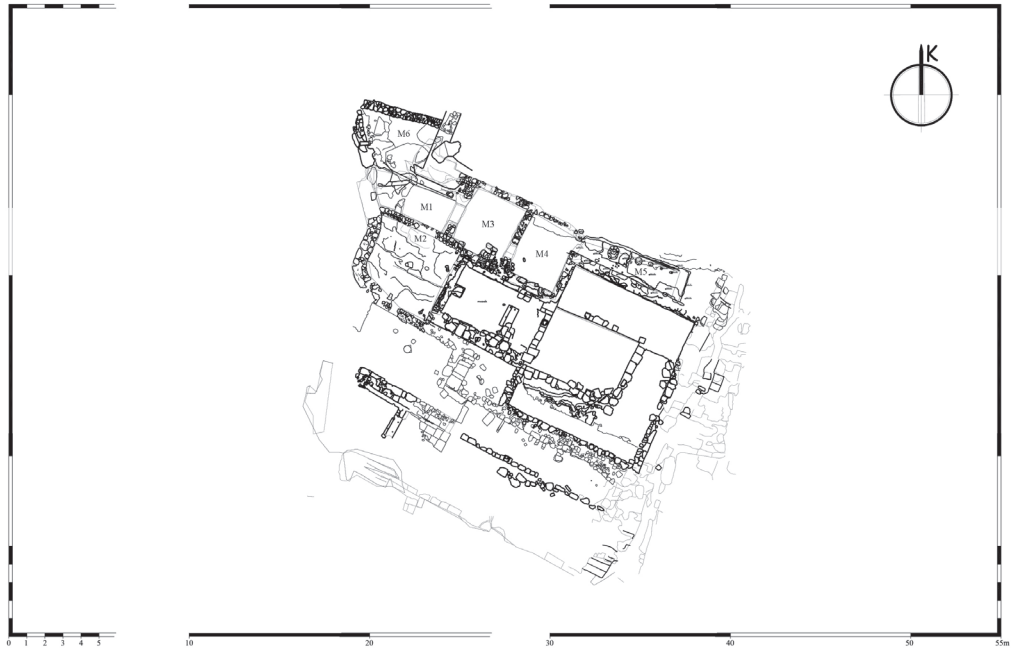


Fig. 8. Sebasteion ve çevresinin planı

Dikdörtgen planlı peristyle avlunun tam merkezine sütunlar için stylobat yerleştirilmiştir. Peristyle avludan templum in antis planlı, içte beşik tonoz örtülü mekâna geçiş pronaos ile sağlanmaktadır. Yapının iki sütunlu, pronaos'unun zemini renkli küçük tesseralar ile yapılmış geometrik motiflerden oluşan mozaik döşemeye sahiptir. Pronaos'tan geçiş sağlanan naos, kareye yakın planlı 4,10 x 5,30 m ölçülerindedir. Naos, renkli tesseraların kullanıldığı geometrik motiflerden oluşan mozaik döşemeli bir zemine sahiptir[25]. Mozaik tabanın merkezinde daha küçük tesseraların kullanıldığı 0,50 m çapında Medusa başı tasviri yer almaktadır. Medusa başının etrafında çerçeve ile sınırlandırılan panolarda saç örgüsü, baklava dilimi, üç boyutlu küpler, spiraller ve rüzgârgülü motifleri kullanılmıştır. Beşik tonoz örtülü bir üst yapıya sahip naos'un kuzey duvarında tonozu oluşturan ilk sıra duvar örgüsü kısmen korunmuş durumdadır. Naos kapısı ile aynı eksende batı duvarına bitişik olarak 0,80 x 0,90 m boyutlarında in situ altar yer almaktadır. Altarın alt kısmı profilli ve üst kısmı düzdür. Naos'un güney duvarının doğusunda 1,00 m genişliğinde bir kapı bulunmaktadır. Güneye açılan bu kapı ile sekiz basamaktan oluşan merdivenle alt terasa geçiş sağlamaktadır.

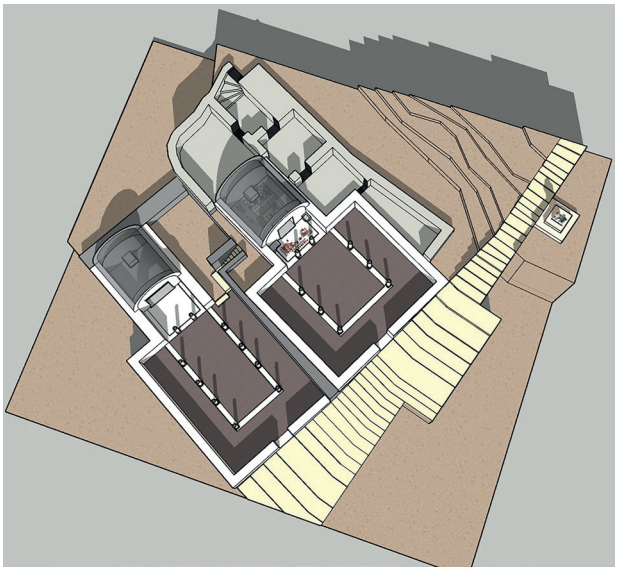


Fig. 9. Sebasteion, Sebasteion Güneyi İkinci Tapınak, Sebasteion Rahibi Konutu ve Heykel Kaidesi Restitüsyonu

Sebasteion kazılarında erken Severuslar dönemine (MS II. yüzyıl sonu) tarihlenen kireçtaşından oluk/yivli-akanthus başlığı[26], profilli postamenler, düz blok şeklinde sütun kaideleri ve yarısı on yivli işlenmiş sütun tamburlarına ait parçalar tespit edilmiştir. Yapıda söz konusu mimari elemanların yanı sıra toplam uzunluğu yaklaşık 4,50 m olan kaplama levhaları şeklinde yazıtlı arşitrav parçaları ele geçmiştir. Yazıt, üstten üçüncü fascia üzerindeki düz geçişten başlamakta ve aşağı doğru üç fasciada devam etmektedir. "Falancanın oğlu […] Archepolis bu yapıyı kendi parasından yaptırdıktan sonra yapıyı İmparator L. Septimius Severus Pertinax ve Marcus Aurelius Antoninus'a, Caesar Publius Septimius Geta'ya, Iulia Sebaste'ye ve vatana adamıştır"[27] şeklindeki bu yazıt, yapının Septimius Severus ve Severuslar ailesine ithaf edildiğini belgeler niteliktedir.

Sebasteion Güney Alt Terasındaki İkinci Tapınak

Sebasteion'un hemen güneyindeki alt terasta, kuzeyi kısmen korunmuş olmasına rağmen güneyi tamamen tahrip olan kalıntılar mevcuttur[28] (Fig. 8-9). Bu alanda Sebasteion'un peristyle avlusunun stylobatı ile paralel bir stylobatın varlığı ve aynı zamanda stylobat üzerinde Sebasteion'daki peristyle avlunun sütun kaideleri ile aynı ölçülerde bir sütun kaidesinin in situ olarak korunmuş durumda olması dikkat çekicidir[29]. Bu alana ait hemen batısında ön girişi bulunan yani pronaos'u ve buradan geçiş sağlanan naos yer almaktadır. Pronaos'un tabanındaki kireçtaşı kaplama levhaları kısmen ve pronaos'tan naos'a geçişi sağlayan kapının eşik taşı korunmuş durumdadır. Bu alandaki stylobat izleri, pronaos ve naos'tan oluşan yapıya dair izlerin, üst terastaki Sebasteion yapısına paralel olması, üst terasta olduğu gibi alt terasta da birbirine paralel doğrultuda iki Sebasteion olduğunu göstermektedir[30]. Sözü edilen iki yapının cephesi de doğuya yönlendirilmiştir. Konumları itibarıyla doğuda alt kotta yer alan Ticaret Agorası'na gelen kişiler aslında tam karşılarında bu iki yapı ile karşılaşmaktadır. Bu noktada Bouleuterion ve Helios Tapınağı gibi sözü edilen yan yana iki tapınak da Akropolis'e hakim konumda önemli bir yere sahiptir.

Sebasteion'un avlusunun güneyini ve güneyindeki tapınağın avlusunun kuzeyini ortak bir duvar sınırlandırmaktadır. İkinci tapınağın bulunduğu alt terasta bu duvara bitişik olarak yapılmış 0,70 m yüksekliğinde ve güneye doğru uzantı yapan dikey bölmeler dikkati çekmektedir. Bu kalıntıların bir masa veya bir tezgâhı destekleyen ayaklar olduğu düşünülmektedir. Sözü edilen alan doğu-batı doğrultulu ince uzun bir koridor şeklinde planlanmıştır. Gerek üst terastaki Sebasteion'un naos'u gerek alt terastaki tapınağın naosu hizasında sözü edilen koridor, bir basamakla çıkılan ve batıya doğru genişleyen kareye yakın planlı bir mekân ile sonlanmaktadır. Kareye yakın planlı bu mekânın güneyini alt terastaki ikinci tapınağın naos duvarı sınırlandırmaktadır. Bu duvarın hemen alt kısmında doğudaki koridordan uzantılı gelen doğu-batı doğrultulu bir kanal bulunmaktadır. Yan yana iki tapınak arasındaki hem kuzey portikoda kuzey tapınağın güney duvarına birleşik olarak yerleştirilmiş olan

tezgâha ait ayaklar hem de bu kanal izleri, bu alanın kurban ritüelleri ile ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. Ayrıca Sebasteion'un kuzeyinde ve batısında yapılan kazılarda ele geçen demir bıçaklar da bu konudaki düşüncelerimizi destekler niteliktedir.

Akropolis'te odak noktamızı oluşturan birbirine paralel, cepheleri doğuya yönlendirilen doğu-batı doğrultulu aynı plana sahip iki tapınaktan kuzeydeki daha önce, güneydeki ise hemen sonrasında inşa edildiği anlaşılmaktadır.

Sebasteion'u Kuzeydoğusundaki Heykel Kaidesi

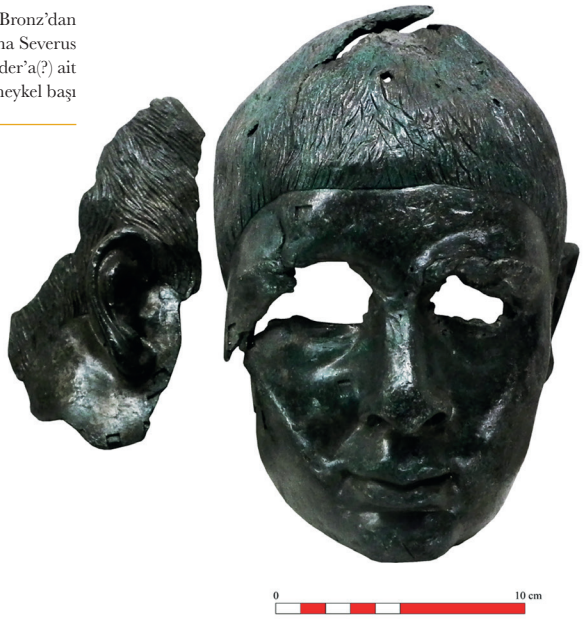


Fig. 12. Bronz'dan yapılma Severus Aleksander'a(?) ait heykel başı

Akropolis'in en alt güney terasından Ticaret Agorası'nın kuzeyindeki üst teraslara agoradan başlayan basamaklı üç sokak bulunmaktadır. Bu sokaklardan ilki, Akropolis'in doğusunda, ikincisi tam ortasında ve Helios tapınağının batısında, üçüncü sokak ise batıda Bouleuterion ve Sebasteion yapıları arasından kuzeye doğru en üst teraslara kadar devam etmektedir. Akropolis'in batısında yer alan üçüncü sokaktan kuzeye doğru ilerlerken Bouleuterion'un kuzeyindeki Helios Tapınağı'na bağlantı sağlayan ara sokak ile kesiştiği noktada köşe yapmaktadır. Sokağın bu köşe yaptığı noktada kare planlı bir heykel kaidesi platformu bulunmaktadır (Fig. 9). Kaidenin hem bulunduğu teras kotu hem de kaidenin korunmuş üst kotu dikkate alındığında üzerinde duran heykel tüm Akropolis'e hakim konumdadır. Ayrıca heykel kaidesinin kentin meclis binasının hemen arkasında ve imparatorluk kültlerine ait Sebasteionların hemen kuzeydoğusunda olması kent için önemli bir kişiye ait heykeli barındırıyor olmalıdır. 2002 yılında yapılan kazılarla söz konusu kaidenin hemen güneydoğusunda imparator Severus Aleksander'a ait bronz heykel başı ele geçmiştir[31] (Fig. 12). Heykel kaidesinin konumu, heykel başının ele geçtiği alan ve Severuslar ailesine adanmış olan Sebasteion yapısının konumları göz önünde bulundurulduğunda bronz heykel başının bu kaide üzerinde bulunan heykele ait olabileceğini düşünmekteyiz. Heykel kaidesi ve olası heykele dair önerimizi Akropolis'in planı üzerinde bir restitüsyon çalışması olarak gerçekleştirdik (Fig. 9).

Sebasteion Rahibi Konutu

Akropolis'in kuzeybatı sınırında yer alan Sebasteion'un doğusunu, kuzey-güney doğrultulu merdivenli yol ve Bouleuterion sınırlandırmaktadır. 2018-2020 yılları arasında yapılan kazılarla Sebasteion'un kuzeyinde ve batısında birbiriyle bağlantılı altı mekândan oluşan 14,35 x 26,06 m ölçülerinde bir yapı ortaya çıkarılmıştır (Fig. 8-9). Yapının batısını falezleri oluşturan anakaya üzerine oturtulan bir duvar, doğusunu ve güneyini ise Sebasteion sınırlandırmaktadır. Yapının M1[32] mekanının kuzeyinden doğuya doğru anakayaya yapılmış ve kötü korunmuş dönen basamaklar bulunmaktadır. Bu basamaklarla hemen kuzeyindeki M6 No.lu mekâna geçiş sağlanmaktadır[33]. M1 numaralı mekânın doğusunda eksende M3 mekanına ve güneyinde M2 mekanına geçişi sağ-

layan iki kapı bulunmaktadır[34]. M1'in kuzeyini sınırlandıran anakaya duvar yüzeyinde yoğun bir şekilde yanık izleri saptanmıştır. Bu izler duvar yüzeyinde ahşap bir raf sistemi olduğunu düşündürmektedir.



Fig. 10. Mermer heykelcik, louterion, Demeter'e adanmış bronz kap, kemik Herakles kabartması ve bronz Zeus figürini

Sebasteion'un cellasının batısında yer alan M2[35] mekânına kuzeyinde yer alan M1'den girildiğinde birbirinden farklı kotlarda üç aşamalı bir platforma sahip mekân ile karşılaşılmaktadır. Bunlardan kuzeyde bulunan ve en yüksek kotu oluşturan 840,29 m kotundaki birinci platformdur. Buradan batıya doğru üç basamakla inilen 839,78 m kotunda ikinci platform yer almaktadır. Söz konusu platformun kuzeyinde anakaya kesilerek oluşturulmuş 840,22 m kotunda bir seki veya nişe ait düzenleme bulunmaktadır. Bu alanın kuzeybatı köşesinden başlayıp eğimli olarak güneydoğuya doğru devam eden ve bir alt kotta tekrar batıya dönerek en alt kottaki çukura inen kanal sistemi yer almaktadır. Güneye doğru en altta 838,47 m kotunda yer alan üçüncü platform, mekânın en geniş bölümünü oluşturmaktadır. M2 biriminde gerek işlenmiş ve yarı işlenmiş kemik objeler ve amorf parçalar gerekse de anakayadaki izler ve kanal düzenlemesi bu mekânın birinci evresinde (MÖ II-I. yüzyıl) bir atölye olarak kullanım gördüğüne işaret etmektedir.

Yapının M1 mekanının kullanım kotunda özellikle kült ile ilişkili buluntular ele geçmiştir. Bu buluntular mermer heykelcik ve heykelcik parçaları, bronz Zeus, Hermes Thot figürinleri, bronz İsis aplik, kireçtaşı louterion (λουτήριον) veya perirrhanterion (περιρραντήριον)[36], ayrıca mermer ve bronz heykelcik kaideleridir (Fig. 5, 10)[37]. Söz konusu buluntuların kültle bağlantılı bir işleve sahip olmaları mekânın da kültsel işleve sahip olabileceğini düşündürmektedir.

Sebasteion'un cella'sının kuzeyinde ve M1 mekanının doğusunda yer alan M3[38] mekanının doğusunda M4 No.'lu mekâna geçiş sağlanan 0,94 m genişliğinde bir kapı açıklığı, kuzey duvarında kuzeybatı köşeden 0,56 m uzaklıkta ve 0,53 m genişliğinde bir pencere açıklığı bulunmaktadır. M3 ve M4 birimleri arasındaki kapı açıklığına ait eşik taşının kuzeyini sınırlandıran duvar içerisinde in-situ olarak MS III. yüzyıl ortasına tarihlenen dokuz adet bronz sikke[39], iyi korunmuş durumda demir bir bıçak ve küçük bir kaba ait kaide ele geçmiştir. Mekânın güneydoğu köşesinde 1,00 x 1,14 m ölçülerinde 0,44 m yükseklikte toprak harç kullanılarak kaba yonu taşlarla örülmüş bir ocak açığa çıkartılmıştır. M3 mekanında ele geçen yoğun günlük kullanım kapları ve güveç ile tencereler bu mekânın mutfak veya günlük yaşam birimi olarak kullanılmış olduğuna işaret etmektedir.



Fig. 11. Bronz İsis ve Harpokrates figürinleri ve Harpokrates tasvirli altın amulet

M3 mekanının doğusunda, eksenden güneye kayık 0,94 m ölçülerindeki bir kapı ile M4 mekanına geçilmektedir. 4,14 x 4,96 m ölçülerindeki kareye yakın planlı M4 mekânında ele geçen günlük kullanım ve pişirme kapları, bu biriminde M3 mekânı ile bağlantılı yaşam alanı işlevine sahip olduğunu akla getirmektedir. Bu birimin kuzeydoğu köşesinde 0,78 m ölçülerinde doğusundaki M5 mekânına geçişin sağlandığı bir kapı açıklığı bulunmaktadır.

M5 mekânının, güneyini hemen alt terasta Sebasteion'un Peristyle Avlusu ve batısını da kuzeye doğru devam eden merdivenli sokak sınırlandırmaktadır. 3,17 x 9,41 m ölçülerindeki mekâna giriş batısındaki 0,78 m genişliğindeki bir kapı ile sağlanmaktadır. Mekânın kuzey duvarı anakayanın kesilerek tıraşlanması ile, doğu duvarı anakaya üzerine kaba yonu taşlarla, güney duvarı ise polygonal teknikte kalın murç ile işlenmiş bloklarla örülmüştür. Mekanın kuzey ve doğu duvarında sıva izleri yer yer korunmuştur. Anakaya zeminde biri pithos olmak üzere diğer ikisi ise daha küçük olan depolama kaplarını oturtmak için çukurlar açılmıştır. Bu çukurlar içerisinde in situ olarak parçalar halinde ortaya çıkarılan pithos ve diğer iki çukurda in situ olarak tespit edilen kaplar kısmen tümlenebilir durumdadır. Pithos'un hemen batı yanında in situ olarak demir bir bıçak ele geçmiştir. Mekânın batısındaki kapı açıklığına yaklaşık 0,45 m mesafede anakaya zemin üzerinde yoğun bir şekilde yanmış buğday taneleri tespit edilmiştir. Ayrıca aynı yerde yirmi yedi adet demir ok ucu, altmış iki demir çivi, matkap ucu, bronz çan ve demir aksamlar gibi buluntular da toplu olarak ele geçmiştir. M5 mekânının gerek

planı gerekse de zemine yerleştirilmiş olan depolama kapları ve ele geçen buğday kalıntılarından bu birimin yapı kompleksinin depo bölümü olduğu anlaşılmaktadır.

M1 No.'lu mekânın hemen kuzeyinden geçiş sağlan M6 No.'lu mekân, 5,20 x 6,80 m ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. Mekânın kuzeyini anakaya zemine oturtulan doğu-batı doğrultulu ve 0,68 m kalınlığında, kaba yonu taşlarla örülü bir duvar sınırlandırmaktadır. Doğusunu, batısını ve güneyini sınırlandıran anakayadan oluşan duvarların üst kısmı ise anakayanın olanak vermediği noktada kaba yonu taşlarla yükseltilmiştir. Doğusunu sınırlandıran anakaya duvar üzerindeki kaba yonu taşlar batıya doğru yaklaşık 0,43 m ve güneye doğru 1,60 m uzaklıkta yıkılmıştır. Yıkılan bu duvarın altında kısmen tümlenebilen kaplar tespit edilmiştir. Ayrıca bu kaplarla birlikte yıkılan duvarın altından III. Gordianus dönemine (MS 238-244) tarihlenen beş adet bronz sikke ele geçmiştir. Mekânın üst dolgusunda ve kullanım kotunda çok sayıda pithos parçaları ve kap parçaları in situ olarak tespit edilmiştir.

Altı mekândan oluşan yapıda ele geçen buluntuların önemli bir kısmı kült ile ilişkili olup; mermer heykelcik parçaları ve kaideleri, bronz heykel kaideleri, Zeus ve Hermes Thot figürinleri[40], Artemis figürlü aplik, kemik Herakles kompozisyonu, Aphrodite tasvirli yüzük taşı, minyatür bronz taht, Demeter'e adanan bronz kap parçaları, kurban ile ilişkili olduğu düşünülen bıçaklar ve kireçtaşı louterion veya perirrhanterion gibi eserlerdir (Fig. 5, 10). Yapıyı oluşturan altı mekanda toplam yetmiş yedi sikke ele geçmiştir. Bu sikkelerden on dokuzu MÖ II.-I. yüzyıla ve elli adeti MS III. yüzyıla tarihlendirilmektedir[41]. Ele geçen buluntular değerlendirildiğinde iki evreli bu yapının ilk evresi MÖ II-I. yüzyıllara, ikinci evresinin ise Sebasteion ile çağdaş olduğu ve MS III. yüzyıla tarihlendirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Gerek ele geçen buluntular gerekse yapı kompleksini oluşturan mekanların Sebasteion ile ortak duvarlara sahip olması altı mekândan oluşan bu yapının Sebasteion'a ait bir kompleks veya söz konusu kutsal alanda görevli rahibe ait bir konut olduğu anlaşılmaktadır.

Konutlar

Akropolis'teki konutlar, en alt kottaki Ticaret Agorası'nın kuzeyinden, Akropolis'in en üst kotundaki Gözetleme Kulesi'ne kadar teraslar üzerinde devam etmektedir. Eğimli arazi yapısına uygun olarak teraslar üzerine inşa edilen konutların doğusunu bir sur duvarı, batısını falezler ve güneyini Ticaret Agorası sınırlandırmaktadır. Akropolis'te 1998-2003 yılları arasında sadece Ticaret Agorası ve kuzeyindeki dört teras üzerinde çalışılmıştır. 2018 yılından itibaren de Akropolis'te çalışmalar tekrar başlatılmış olup sur içinde, sur dışında ve batı terasta yer alan konutlar üzerine odaklanılmıştır.

Akropolis'te arazi yapısı ve bakış açısı dikkate alınarak planlanan tüm konutların yönü güneye bakmaktadır[42]. Gürgezoğlu, konutların iki farklı plana sahip olduğunu saptamıştır[43]. İlk grup bir ana oda ve hemen önünde dörtgen planlı bir avludan, ikinci grup ise avlusuz sadece dörtgen formlu bir odadan oluşmaktadır. Konutlara ait odaların duvarları genellikle tıraşlanmış anakayadır. Fakat büyük olasılıkla arazinin durumuna göre bazı konutların anakaya duvarları üzerinde düzensiz taş duvar örgü uygulaması ve ayrıca bazı konutlara ait odaların iç mekânlarında ise anakaya duvarların harç ile sıvalı olduğu görülmektedir. Konutlarda genellikle tıraşlanarak düzlenmiş anakaya zeminler kullanılmıştır. Bazı konutlarda ise anakaya zeminlerin harç ile sıvalı olduğu, bazılarında ise zemin kaplama malzemesi olarak çakıl mozaik veya pişmiş toprak kiremitlerin kullanıldığı görülmektedir[44]. Konutların bazılarının odalarında dikme yerleri ve anakaya duvarlarında hatıl delikleri tespit edilmiştir. Hatıl deliklerinden bu konutların bazılarının iki katlı olduğu anlaşılmaktadır. Bazı konutların alt veya üst kat odalarında tespit edilen depolama alanları, bu birimlerin çoğunlukla kiler olarak kullanıldığını kanıtlamaktadır. Akropolis'te yer alan söz konusu konutların çatılarında, yatay ahşap tomrukların üzerinin sıkıştırılmış toprak ile

düz damlı veya eğimli çatılar kullanılmış olmalıdır. Fakat genellikle konut mimarisinde düz damlı çatıların kullanımının daha yaygın olduğu bilinmektedir.



Fig. 13. Eleuthera'ya adanmış olan adak sunağı, eksedra formlu kaide, kireçtaşı ve bronz adak levhaları ve bronz ölü kuş heykelciği

Konutların bazılarında farklı boyutlarda ve formlarda nişler tespit edilmiştir. Konutlarda ele geçen adak sunakları ve adak stelleri doğrultusunda bu nişlerin ev tapınımına ilişkin olduğu saptanmıştır. Benzer uygulama Termessos, Side ve Pergamon konutlarında da görülmektedir[45]. Taşınabilir adak sunakları ve buluntu yerleri, Artemis'in veya yerel ismiyle Ertemidi'nin kentte büyük olasılıkla evler veya özel yerlerdeki nişlerde tapınım görmüş olabileceğini düşündürmektedir[46]. Sebasteion'un kuzeyinde üçüncü terasta batı uçta "Kutsal Alanlı Ev" olduğu düşünülen bir yapı yer almaktadır. İki katlı bu konutun üst katını sınırlayan kuzey anakaya duvar yüzeyine oyulmuş üst kısmı üçgen çatılı bir niş yer almaktadır. Helios Tapınağı'nın doğusunda üst terasta adak nişli konut da bir diğer önemli örnektir. Ayrıca Tapınağın hemen kuzeyindeki üst terasta iki katlı bir konutun zemin katında anakaya zeminin ortasına açılan bir adak çukurunda in situ olarak Aphrodite kabartmalı mermer bir adak sunağı, bronz Harpokrates figürini, gümüş İskender sikkesi ve bronz bir kap birlikte ele geçmiştir (Fig. 10, 13).

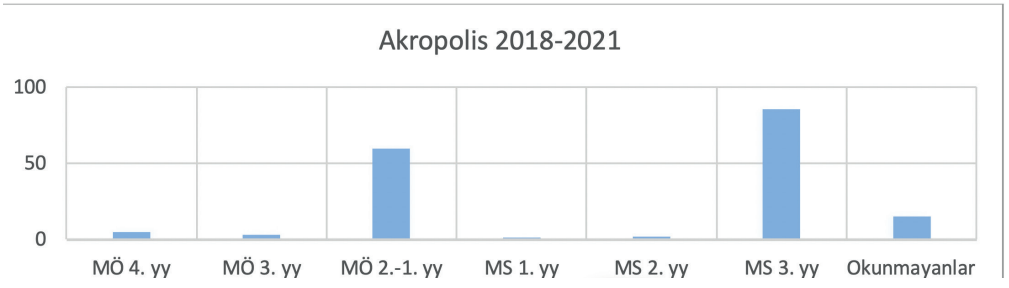


Fig. 14. Akropolis'te 2018-2021 yılları arasında yapılan çalışmalarda ele geçen sikkelerin dönemsel dağılımı

Bu buluntular[47], ev tapınımlarının yalnızca adak nişleri ile sınırlı olmadığını aynı zamanda zeminlere açılan çukurlarla da yapıldığını göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca konutlarda yapılan çalışmalarda ele geçen kült ile ilişkili buluntuların da yoğunluğu ve çeşitliliği dikkat çekicidir (Fig. 6-13). Bu bağlamda konutlardaki ev tapınımlarına dair düzenlemeler kültle ilişki olup belki Artemis,

Apollon, Demeter, Aphrodite, Mısır Tanrıları, Herakles, Hermes ve Atlı tanrılar gibi birçok tanrının kültüne ev sahipliği yapmış olmalıdır.

Yamaç Evler olarak adlandırılan konutlar, bölgeye özgü Klasik-Hellenistik Dönem konut tipi özelliği göstermektedir. Kentteki konutların en yakın benzerleri Limyra Kenti'nde yer almaktadır. Limyra Kenti'ndeki konutlar MÖ IV-II. yüzyıllar arasına tarihlendirilmektedir[48]. Arykanda Akropolis'indeki konutlar ise ele geçen tüm buluntular ile birlikte değerlendirildiğinde MÖ IV. yüzyıldan MS III. yüzyıl sonuna kadar kullanım gördüğü söylenebilir.

Sonuç

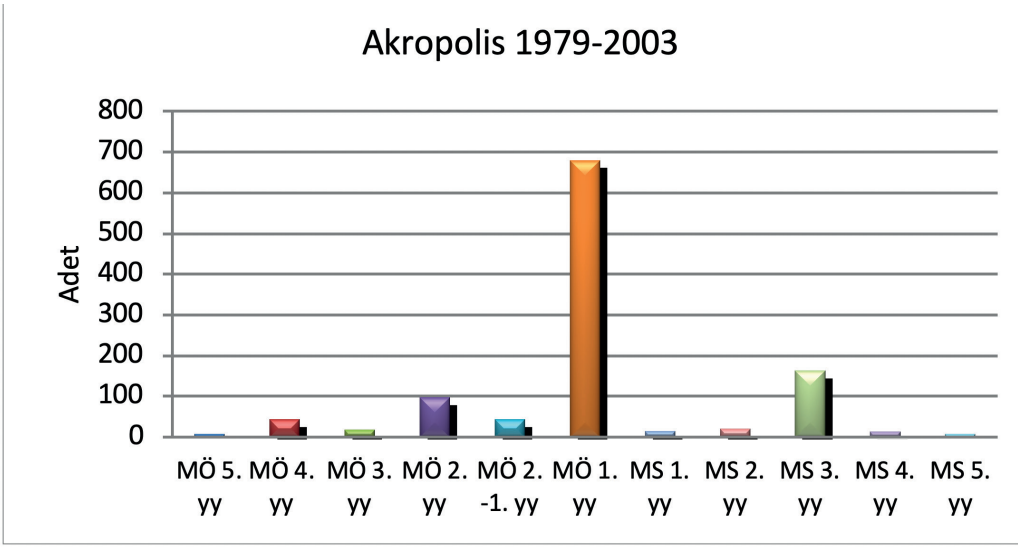


Fig. 15. Akropolis'te 1979-2003 yılları arasında yapılan çalışmalarda ele geçen sikkelerin dönemsel dağılım

1979-2021[49] yılları arasında Akropolis'te yapılan çalışmalarda toplam 1332[50] adet sikke ele geçmiştir. Sikkelerdeki yoğunluk ilk sırada MÖ II-I. yüzyıla ve ikinci sırada MS III. yüzyıla tarihlenen darplardan oluşmaktadır (Fig. 14-15)[51]. Akropolis'te konutlarda ele geçen en erken tarihli sikke MÖ IV. yüzyıl ve son tarihli sikke ise MS III. yüzyıl sonudur. Bu noktada konutların çoğunlukla iki evreye sahip olduğu ve Hellenistik Dönem'den MS III. yüzyıl sonuna kadar kullanım gördüğü anlaşılmaktadır. Konutlarda, Hellenistik Dönem buluntularının Roma İmparatorluk evresinde dolgu malzemesi olarak kullanılmış olduğu tespit edilmiştir. Bugüne kadar yapılan çalışmalarda MS IV. yüzyıl ve sonrasına dair yalnızca altı adet sikkeye rastlanmıştır. Akropolis'in MS IV-V. yüzyıl kullanımına dair elimizdeki veriler şimdilik çok kısıtlıdır. Bu alanda devam edecek çalışmalar bu konuda daha açıklayıcı sonuçlar sunacaktır.

Notlar

1 Her iki sokağı doğu-batı doğrultusunda kesen ara sokakların izleri yer yer takip edilebilmekle birlikte bütünü anlaşılamamaktadır. Yalnızca birinci merdivenli sokağı, Helios Tapınağı'nın propylonunun batısından keserek başlayan ve batıya doğru Bouleuterion'un kuzeyinden geçerek ikinci sokağı kesen ara hat korunmuş durumdadır. Anakayaya oyulu bir zemine ve 1,73 m genişliğe sahip bu ara hat, Bouleuterion kuzeyinde bloklarla oluşturulan yedi basamaklı merdivenli geçişi zorunlu kılmıştır.

2 Akropolis'te 2003 yılına kadar kazısı yapılarak açığa çıkarılan yapılar için bk. Bayburtluoğlu 2003. Arykanda antik kentinde 2003 yılına kadar kazısı yapılan konutlar, doktora tezi kapsamında çalışılmıştır (Gürgezoğlu 2006). Akropolis'te 2018 yılında başlatılan ve yapılan çalışmalar için bk. Tekinalp et al. 2019, 87-91.

3 Wycherley 2011, 71-72.

4 Bayburtluoğlu 2003, 94-97.

5 Varkıvanç 2008, 325.

6 Talloen & Alp 2007, 740.

7 Wycherley 2011, 74.

8 Bayburtluoğlu 1991, 229-230; Bayburtluoğlu 1992, 412. Helios Tapınağı ve kutsal alanının mimari ve kültüne ilişkin ayrıntılı bilgiler için bk. Sancaktar 2019, 23-55, 63-79.

9 Temenos'un güneyini ve batısını sınırlandıran rektagonal ve trapezoidal teknikte örülü duvarların yüzeyleri bosajlı ve çerçeveli olarak işlenmiştir.

10 Schol. Pind. Ol. VII 35b (ed. A. B. Drachmann. Epigram metni ve çevirisi için bk. Sancaktar 2019, 53-54).

11 Şahin 1994, 94, No. 88, taf. 15.

12 Bayburtluoğlu 1991, 230. Ayrıca tapınağın hemen kuzeydoğusundaki üst terasta rahibin evi olarak adlandırılan konutta, bronz Helios-Mithras figürini ele geçmiştir (bk. Fig. 6).

13 Bayburtluoğlu 2003, 86.

14 Öz 2006, 65.

15 Öz 2006, 66.

16 Öz 2006, 65.

17 Bayburtluoğlu 2003, 89.

18 Bayburtluoğlu 2003, 87.

19 Bayburtluoğlu 2003, 89-90.

20 Öz 2006, 65.

21 Bayburtluoğlu 2003, 86; İplikçioğlu et al. 2008, 118-119.

22 Talloen & Alp 2007, 740. Arykanda bouleuterion'un politik bir merkez olduğuna ve dinsel işlevine dair bir yazıt 1999 yılı Yazıtlı Ev'in batısında yapılan çalışmalarda ele geçmiştir. Hellenistik Dönem'e tarihlendirilen bu yazıtta: "Danışma ve Halk Meclislerinin Kararı:] Atalarının geleneğine bağlı olarak her bakımdan mükemmel insan, [---vatandaşı, ---- oğlu Ermananis]; kurbanlar için (gerekli) işleri yapmak için Halkımızın mükerrer daveti üzerine, kendisini gönüllü olarak emre amade ederek kentimize gelmiş ve tanrılar için kurbanları göreneğe uygun bir şekilde sunmuş ve ikametini amacına uygun, edep ve terbiyeyle ve yurduna hem de halkımıza yaraşır bir şekilde biçimlendirmiş bulunduğu için; Danışma ve Halk Meclisleri, Ermananis'i Halkımıza karşı göstermekte olduğu bu hayırhahlığa istinaden övmeye ve O'na minnet borcunu ödemede (Halkımızın) geri kalmayacağını bilerek aynı tutumu sürdürmesi ve Halkımıza karşı daima iyi bir şeyin nedeni olması için çağrıda bulunmaya karar versin! Öte yandan, Ermananis için kararlaştırılmış olan ayrıcalıkların çok daha açık bir biçimde görülebilmesi için, O'nun taştan bir steli de en seçkin yerde dikilsin ve onun üzerine bu kararnamenin (bir) kopyası yazılsın! Haznedarlar O'na 60 İskender drahmisi

tutarında bir konuk armağanı da göndersinler; stel için oluşan masrafları ise haznedarlar [kent kasasından?] karşılasınlar! (İplikçioğlu et al. 2008, 118-119).

23 Talloen & Alp 2007, 740.

24 2018 yılı kazılarında Sebasteion Rahibi Konutu'nda ele geçen yüzük taşı üzerinde, Aphrodite Anadyomene tasviri ve çevresinde "Συν{ν}έγ δημος" yazısı yer almaktadır (Fig. 7).

25 Mozaikte 0,01 x 0,01 m boyutlarında tesseralar kullanılmıştır.

26 Başaran 1999, 32, 73-74, Res. 30-31. Söz konusu başlıktan Arykanda'da Traianeum yapısının hemen güney alt terasında da tesit edilmiştir.

27 Şahin 1994, 20-23, No. 18, Taf. 5; Bayburtluoğlu 2003, 68-69.

28 Sancaktar 2019, 57.

29 Sebasteion için bk. Sancaktar 2019, 56-62, Plan 11-16, Çizim 23-24, Levha 43-52.

30 Kutsal alan içerisinde birbirine paralel Roma'daki Iuno Regina ve Iupiter Stator tapınakları için bk. Stamper 2005, 53-55; Schollmeyer 2008, 93-94. Birbirine paralel Baalbek'deki Iupiter Heliopolitanus ve Venus tapınakları için bk. Schollmeyer 2008, 162-163.

31 Bronz heykel başı için bk. Sancaktar 2019, Kat. No. H7, Levha 64. Severus Aleksander'a ait bronz heykel başının tipolojik Benzerleri için bk. Bergmann 1977; Taf. 2, 1-6, Taf. 3, 4-6; Kleiner 1992, 363-364, Fig. 321.

32 2,81 x 7,13 m ölçülerinde dikdörtgen bir plana sahiptir.

33 Fakat M1 ve M6 No.lu mekanlar arasında geçiş yapılan bu bölümde kapı eşiğine dair bir ize rastlanmamıştır.

34 M1 No.lu mekânın doğusundaki kapı genişliği 1,52 m ve güneyindeki kapı genişliği 1,43 m'dir.

35 6,30 x 6,98 m ölçülerindedir.

36 Benzer Louterion veya perirrhanterion için bk. Korkut 2002, 238, Abb. 6; Cevizoğlu 2008, 283-308; Popović 2012, 266-7, Fig. 2-3, 5-6.

37 Fig. 6 ve 12'de yer verilenler, yapıda ele geçen buluntulardan birkaç örneği temsil etmektedir.

38 4,33 x 5,01 m ölçülerindedir.

39 Bu dokuz sikkeden altısı MS III. yüzyıla tarihlendirilirken üç adeti ise yoğun korozyon nedeniyle teşhis edilememiştir.

40 1979 ve 1998 yıllarında Akropolis'te yapılan kazılarda ele geçen Hermes Thot figürinleri için bk. Sancaktar 2019, Kat. No. F3, Levha 67.

41 Bu sikkelerden sekiz adeti yoğun korozyon nedeniyle tanımlanamamaktadır.

42 Arazinin eğiminin güneye doğru olması, kullanım amacını etkileyerek girişlerinin ve cephelerinin güneyden olmasını da zorunlu kılmaktadır.

43 Gürgezoğlu 2006, 31.

44 Gürgezoğlu 2006, 20.

45 Termessos için bk. McKay 1998, 211; Side için bk. Mansel 1978, 256; Bergama için bk. Wulf 1999, 15.

46 Bayburtluoğlu 2006, 63.

47 Fig. 14 'deki sikkeler 2018-2021 yılı kazı envanterine aittir.

48 Seyer 1993, 261-268.

49 Fig. 15'deki 1979-2000 yılları arası sikke bilgileri için bk. Tek 2002. 2002-2003 arası sikke bilgileri kazı envanterinden alınmıştır.

50 Fig. 15'deki 1979-2000 yılları arası sikke bilgileri için bk. Tek 2002. 2002-2003 arası sikke bilgileri kazı envanterinden alınmıştır.

51 Arykanda Akropolis'inde 1979-2000 yılları arasında ele geçen sikkeler için bk. Tek 2002.

Kaynakça

Başaran C. 1999, *Anadolu Kompozit Başlıkları*. İstanbul.

Bayburtluoğlu C. 1991, „1990 Yılı Arykanda Kazısı Raporu". *KST* 13/2, 227-233.

Bayburtluoğlu C. 1992, „1991 Yılı Arykanda Kazısı Raporu". *KST* 14/2, 409-414.

Bayburtluoğlu C. 2003, *Yüksek Kayalığın Yanındaki Yer*. İstanbul.

Bayburtluoğlu C. 2006, "Arykanda Tanrıları ve Kültleri". Eds. K. Dörtlük, B. Varkıvanç & T. Kahya, *III. Uluslararası Likya Sempozyumu Sempozyum Bildirileri* Cilt I. İstanbul, 61-68.

Bergmann M. 1977, *Studien Zum Römischen Porträt Des 3. Jahrhunders n. CHR*, Bonn: Habelt.

Cevizoğlu H. 2008, "İonia'da Arınma Gereçleri: Louterion, Perirrhanterion, Asamynthos / Pyelos, Euergetes". Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu'na 65. Yaş Armağanı Cilt I. İstanbul, 283-308.

De Courtıls, J. 2001, "Xanthos, Rapport sur la Campagne de 2000". *Anatolia Antiqua - Eski Anadolu IX* 2001, 227-241.

Gürgezoğlu A. 2006, *Arykanda Konut Mimarisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi. Ankara.

İplikçioğlu B., Mitarbeit Von F, U. Cluzeau, H. S. Öztürk & F. Dönmez Öztürk 2008, "Ein neues hellenistisches

Ehrendekret aus Arykanda Lykien". *Anzeiger der Philosophisch-Historischen* Klasse 143, 117-126.

Kleiner D. E. E. 1992, *Roman Sculpture*, Yale Publications in the History of Art. New Haven/London.

Mansel A. M. 1978, *Side*. Ankara.

Mckay A. G. 1998, *Hauses, Villas and Places in the Roman World*. Baltimore and London.

Öz A. K. 2006, *Antik Dönem Meclis Binalarının Metropolis Örneğinde Araştırılması ve Korunması.* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi. İzmir.

Popović P. 2012, "Scripta in Honorem Bojan Djurić". Eds. B. Migotti., P. Mason, B. Nadbath & T. Mulh. *Scripta in Honorem Bojan Djurić*. Slovenije, 265-270.

Sancaktar H. 2019, *Arykanda Akropolisi Kutsal Alanları ve Kültleri. Arykanda I.* Ankara.

Schollmeyer P. 2008, *Römische Tempel*. Mainz.

Seyer M. 1993, "Die Grabung in den Hanghäusern von Limyra". Eds. J. Borchhard & G. Dobesch. *Akten des II. Intern. Lykien-Symposions II*. Wien, 261-268.

Stamper J. W. 2005, *The Architecture The Republic To The Middle Empire Of Roman Temples*. Cambridge.

Şahin S. 1994, *Die Inschriften von Arykanda* (IK 48). Bonn.

Talloen P. & Alp N. 2007, "Pisidia Kültleri Antik Çağda Burdur İlinde Dinsel Hayat". *I. Burdur Sempozyumu*, *16-19 Kasım 2005*. Burdur, 738-747.

Tek A. T. 2002, *Arykanda Kazılarında Bulunan Antik Sikkeler Üzerinde Yeni İncelemeler: 1971-2000 Sezonları*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi. Ankara.

Tekinalp V. M., H. Sancaktar, Ş. Yıldırım & F. Seviç 2019, "Arykanda 2018 Yılı Çalışmaları". *KST* 41/3, 87-107.

Varkıvanç B. 2008, "Antik Dönemde Çok Kanatlı Kapılar". *III. ve IV. Arkeolojik Araştırmalar Sempozyumu, Anadolu/ Anatolia* II, 323-339.

Wulf U. 1999, *Altertümer von Pergamon XV (Die Stadgrabung Teil 3): Die Hellenistischen und Römischen Wohnhäuser von Pergamon. Unter besonderer Berücksichtingung der Anlagen zwischen der Mittel-und der Ostgasse, Altertümer von Pergamon.* Die Stadtgrabung.

Wycherley R. E. 2011, *Antik Çağda Kentler Nasıl Kuruldu?*. Çev. N. Nirven & N. Başgelen İstanbul.